

ANALIZA RATARSKE PROIZVODNJE U REPUBLICI SRPSKOJ

Vesna Milić¹, Igor Đurđić¹, Branka Govedarica¹, Saša Lalić²

Izvod: Bosna i Hercegovina ima oko 1.009.000 ha oraničnih površina, od čega je zasijano oko 527.000 ha, ugari i neobrađene oranice čine 478.000 ha, a rasadnici i ostalo na oranicama 4.000 ha. U strukturi sjetve, posmatrano po usjevima, žitarice učestvuju sa oko 57%, zatim slijedi krmno bilje - sa učešćem od 26%, povrće - sa učešćem od 15% i industrijsko bilje - sa učešćem od svega 2%. U Republici Srpskoj zasijano je 299.876 ha, od čega 199.046 ha čine žita, 37.316 na povrće, 5.510 ha industrijsko bilje, 32.267 ha krmno bilje i 4.640 ha ostali usjevi.

Ključne riječi: oranice, žita, krmno bilje, industrijsko bilje

Uvod

Cijela teritorija Republike Srpske je na osnovu reljefa i klimatskih uslova podjeljena na dva poljoprivredna proizvodna područja (Okiljević i sar., 1997). U prvo proizvodno područje uključene su ravnice pored rijeka, valovito-bregoviti reoni i reoni nižih do srednje visokih planina (Banjalučka Krajina, Posavina, Semberija i Birač). U drugo proizvodno područje uključeni su brdsko-planinski reoni sa kraškim poljima (Sarajevsko-romanijska regija i Hercegovina). U prvom proizvodnom području uz kukuruz i pšenicu se gaje industrijske biljke. U zadnje vrijeme dolazi do opadanja površina na kojim se gaji pšenica zbog niskih prinosa i nerentabilne proizvodnje, a povećavaju se površine na kojim se gaji soja, uljana repica, suncokret (Kondić i Milojević, 1997).

Od ukupnih poljoprivrednih površina u brdsko-planinskim predjelima samo 11% čine oranice i bašte, a 87% čine pašnjaci i livade. Na oranicama se pretežno gaje: jara žita, krompir, nešto heljde i krmnog bilja. Osim ispaše, koja je jako važna, u ishrani domaćih životinja se u manjoj mjeri koristi silažni kukuruz, travno-leguminozne smješe, krompir i povrće lošijeg kvaliteta (Milić i sar., 2006). Uzgoj jarih žita veoma je važan za brdsko-planinsko područje (Bogdanović i sar., 2001; 2005). Povećanje površina pod jarim žitima i heljdom doprinijelo bi povećanju količine hljebnog žita za ljude i ishranu stoke (Bogdanović i Milić, 2007). Krompir zauzima značajno mjesto u ratarskoj proizvodnji, posebno u brdsko-planinskim područjima (Milić, 2007; Milić i sar., 2000). U Republici Srpskoj površie na kojim se proizvodi sjemenski krompir su male, a i prinosi su nedopustivo niski (Milić Vesna i sar, 2005;2007). U brdskim i planinskim predjelima stanovništvo se često bavi sakupljanjem, a rjeđe i proizvodnjom ljekovitog bilja, koje im služi kao značajan izvor prihoda (Milić i Petronić, 2007).

¹ Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Poljoprivredni fakultet, Vuka Karadžića 30, Istočno Sarajevo, Republika Srpska/BiH (vesnamlc@yahoo.co.uk, i_djurdjic@yahoo.com i brankacg89@gmail.com);

² Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srpske, Trg Republike Srpske 1, Banja Luka, Republika Srpska/BiH (s.lalic@mps.vladars.net).

Proizvodnja žitarica

Površine zasijane žitaricama u 2011. godini iznosile su 303.000 ha, što je 3,4% više zasijanih površina ovim usjevima u odnosu na 2010. godinu, kada je zasijano 293.000 ha. Tradicionalno, već dugi niz godina, površine zasijane žitaricama u ukupno zasijanim površinama učestvuju sa oko 57,5%. Ukupna proizvodnja žitarica u 2011. godini iznosila je 1.077.387 t. Iako su površine zasijane žitaricama znatno veće u 2011. godini, proizvodnja je ipak manja za 2,4% u odnosu na prethodnu godinu. U proizvodnji žitarica najviše su zastupljeni kukuruz, sa učešćem od 71%, i pšenica, sa učešćem od 20%. Udio ostalih žitarica u proizvodnji iznosi oko 9%. Indeks proizvodnje žitarica u 2011. godini ima pozitivan trend rasta u odnosu na prethodnu godinu. Proizvodnja pšenice je veća za 44,4%, raži za 30,2%, ječma za 30,9%, zobi za 36,1% i heljde za 13,5%. Negativan trend evidentan je u proizvodnji kukuruza, koja je umanjena za 10,5%.

Tabela 1. Proizvodnja žitarica u BiH (2011. godina)*

Table 1. Cereal production in BiH (2011)

Vrsta usjeva <i>Type of crops</i>	Površina u BiH (ha) <i>Area in BiH (ha)</i>	Površina u Republici Srpskoj (ha) <i>Areas in the Republic of Srpska (ha)</i>	Proizvodnja (t) <i>Production (t)</i>	Indeks 2011/2010 (%) <i>Index 2011/2010 (%)</i>
Pšenica <i>wheat</i>	58.400	36 834	210.004	+44,4
Raž <i>rye</i>	3.295	1 712	9.665	+30,2
Ječam <i>barley</i>	20.745	12 408	65.667	+30,9
Zob <i>oats</i>	10.007	6 994	27.006	+36,1
Kukuruz <i>maize</i>	195.970	142 273	764.119	-10,5
Heljda <i>buckwheat</i>	584	-	926	+13,5
Ukupno <i>Total</i>	289.001	200.221	1.077.387	

*Izvor: Agencija za statistiku BiH i Republike Srpske

Od ukupnih površina na kojim se gaje žita u Bosni i Hercegovini 69,3% se nalazi u Republici Srpskoj. Pšenica se gaji na 18,4% posijanih površina i u Republici Srpskoj bilježi konstantan pad površina. Prema statističkim podacima pšenica se u 2005. godini gajila na 56.606 ha. Prosječni prinosi variraju i zavisno od agroekoloških uslova i agrotehničkih mjera koje primjenjuju poljoprivredni proizvođači kreće se od 2,5 do 4 t ha⁻¹. Kukuruz je najvažnija ratarska kultura i u Republici Srpskoj se gaji na 46,7% obrađenih površina. Zavisno od godine prosječni prinosi se kreću od 2,7 do 5,3 t ha⁻¹.

Proizvodnja industrijskog bilja

Površine zasijane industrijskim biljem u 2011. godini iznosile su 6.112 ha, odnosno 14,3% više nego u odnosu na prethodnu godinu. Ukupna proizvodnja industrijskih kultura iznosila je 10.113 tona. Iako su površine zasijane industrijskim biljem u 2011. godini bile znatno veće u odnosu na prethodnu godinu, proizvodnja je bila umanjena za 1.281 tonu, odnosno 11,2%. U strukturi proizvodnje dominira soja, koja učestvuje sa

66% i duvan, koji učestvuje sa 18%. Uljana repica se uzgaja na površini od 772 ha i u proizvodnji učestvuje 15,1 %. U sjetvi industrijskog bilja za 2011. godinu suncokret nije bio zastupljen.

Tabela 2. Proizvodnja industrijskog bilja u BiH (2011. godina)*

Table 2.. Production of industrial crops in BiH (2011)

Vrsta usjeva <i>Type of crops</i>	Površina (ha) <i>Area (ha)</i>	Površina u Republici Srpskoj (ha) <i>Areas in the Republic of Srpska (ha)</i>	Proizvodnja (t) <i>Production (t)</i>	Indeks 2011/2010 (%) <i>Index 2011/2010 (%)</i>
Uljana repica <i>rapeseed</i>	772	622	1.530	+31,1
Soja <i>soybean</i>	3.884	2.659	6.748	-15,7
Duvan <i>tobacco</i>	1.456	805	1.835	-1,0
Ukupno <i>Total</i>	6.112	4.086	10.113	

**Izvor: Agencija za statistiku BiH*

Indeks proizvodnje industrijskog bilja u 2011. godini ima negativan trend rasta, što je naročito izraženo u proizvodnji soje, koja je manja za 15,7% u odnosu na prethodnu godinu. Iako je proizvodnja duvana u 2011. godini smanjena u odnosu na prethodnu godinu, taj procenat je mali i iznosi 1%. Pozitivan trend rasta u proizvodnji evidentan je u proizvodnji uljane repice, koja je za 31,1% veća u odnosu na prethodnu godinu.

U poređenju sa površinama na kojim se gaji industrijsko bilje u Bosni i Hercegovini (6112 ha), 66,85% površina se nalazi u Republici Srpskoj. Mada industrijsko bilje postaje interesantno za poljoprivredne proizvođače, posebno zbog prerađivačkih kapaciteta i činjenice da se trenutne potrebe sirovina ne mogu obezbijediti od domaćih proizvođača, površine variraju po godinama i čak je zabilježen trend smanjenja površina pojedinih kultura.

Proizvodnja krmnog bilja

Površine zasijane krmnim biljem u 2011. godini iznosile su 132376 ha, odnosno 1,5% više u odnosu na prethodnu godinu. Ukupna proizvodnja krmnog bilja u 2011. godini iznosila je 771.999 tona. U strukturi proizvodnje dominira kukuruz za krmu, sa 56,8%, zatim djetelina, sa 14,5%, lucerka, sa 13,9%, i travno djetelinske smjese, sa 11,1%. Udio ostalog krmnog bilja u strukturi sjetve iznosi 3,5%. Prema indeksu promjene proizvodnje, proizvodnja krmnog bilja u 2011. godini ima negativan trend rasta i to, između ostalog, djeteline - 14,7%, lucerke - 10,7%, stočne repe - 5%, grahorice - 14,2%, travno-djetelinske smjese - 6,3%. Pozitivan trend proizvodnje evidentan je kod proizvodnje mješavina mahunarki, trava i žita, i to 70,5 %, i kukuruza za krmu 0,1%. U Republici Srpskoj krmne biljke se gaji na 56.168 hektara.

Tabela 3. Proizvodnja krmnog bilja u BiH (2011. godina)*

Table 3. Production of forage crops in BiH (2011)

Vrsta usjeva <i>Type of crops</i>	Površina (ha) <i>Area (ha)</i>	Površina u Republici Srpskoj (ha) <i>Areas in the Republic of Srpska (ha)</i>	Proizvodnja (t) <i>Production (t)</i>	Indeks 2011/2010 (%) <i>Index 2011/2010 (%)</i>
Djetelina <i>Clover</i>	42.823	29.851	112.400	-14,7
Lucerka <i>Alfalfa</i>	33.640	20.058	107.388	-10,7
Grahorica <i>Vetch</i>	412	-	1.038	-14,2
Mješavina MTŽ <i>The mixture</i>	3.332	-	12.622	70,5
TDS <i>GCM</i>	26.550	-	86.153	-6,3
Kukuruz za krmu <i>Corn silage</i>	24.276	5.808	438.815	0,1
Stočna repa <i>fodder beet</i>	1.343	451	13.582	-5
Ukupno <i>Total</i>	132376	56.168	771.999	

*Izvor: Agencija za statistiku BiH

Zaključak

U Republici Srpskoj kao i u Bosni i Hercegovini bilježimo trend smanjivanja obrađenih poljoprivrednih površina. Bilježe se i variranja u ostvarenom prinosu po godinama u zavisnosti od vremenskih uslova jer je poljoprivredna proizvodnja zasnovana na suvom ratarenju. Osim agroekoloških uslova na prinose utiču agrotehničke mjere kojih se, zbog smanjenja troškova, poljoprivredni proizvođači ne pridržavaju u potpunosti. Na proizvodnju utiče i nesigurnost tržišta i starosna struktura poljoprivrednih proizvođača jer se zbog nesigurnosti tržišta sve manje mladih ljudi opredjeljuje za poljoprivrednu proizvodnju.

Napomena

Istraživanja u ovom radu dio su IPA projecta “Improving the enabling environment and public awareness for innovation in the South East European food sector through transnational collaboration”(CAPINFOOD); 01/03/2011-28/02/2014, finansiranog od EU.

Literatura

- Bogdanović M., Pržulj N., Milić Vesna (2001): Proizvodnja jarih žita i krompira u brdsko-planinskom području. Agroznanje, sažeci, str. 34-35, Banja Luka.
- Bogdanović M., Milić Vesna (2005): Proizvodnja jarih žita i heljde u brdsko-planinskom području. Agroznanje Vol.6., br.2, str. 15-24, Banja Luka.
- Bogdanović M., Milić Vesna (2007): Proizvodnja zdrave hrane u ruralnim područjima – uzgoj heljde. Tematski zbornik, str.372-378. Jahorina.

- Kondić J., Milojević K. (1997): Limitirajući faktori ratarske proizvodnje, Agroznanje 1, 309-3014. Banja Luka.
- Kovačević D., Oljača Snježana, Dolijanović Ž., Jovanović Ž., Milić Vesna (2005): Uticaj plodoreda na prinos važnijih ratarskih useva. Tempo, Čačak. Traktori i pogonske mašine. Vol.10.No 2, str. 422-428.
- Kovačević D., Oljača Snježana, Dolijanović Ž., Jovanović Ž., Milić Vesna (2005):Upravljanje prirodnim resursima i proizvodnja zdravstveno bezbedne hrane u brdsko-planinskom regionu Srbije.Tempo, Čačak. Traktori i pogonske mašine, Vol. 10. No2, str. 245-250.
- Milić Vesna, Petronić Slađana (2007): Ekonomski značaj ljekovitog bilja za stanovništvo planinskih predjela Republike Srpske. Tematski zbornik, str.106-111. Jahorina.
- Milić Vesna, Vico G., Zoranović Rada, Vuković, Z.(2007): Proizvodnja osnovnog sjemena krompira -ekonomski ili strateški rzlozi. XXISavetovanje agronoma, veterinarara i tehnologa, Zbornik naučnih radova Vol.13. br. 1-2, str. 95-101,Beograd.
- Milić Vesna (2007): Analiza dvogodišnje proizvodnje osnovnog sjemena u „Centru za unapređenje poljoprivrede“ Sokolac, Agroznanje Vol.6., br.2, str. 15-24, Banja Luka.
- Milić Vesna, Bogdanović M., Kovačević D., Zoranović Rada, Vuković, Z. (2005): Proizvodnja bezvirusnog i osnovnog sjemena krompira u Republici Srpskoj. II Simpozij o zaštiti bilja BiH, Zbornik rezimea, str. 76-77, Teslić.
- Milić Vesna, Bogdanović M., Đurić Milena, Zoranović Rada, Krsmanović M. (2000): Uslovi proizvodnje krompira na prostorima sarajevsko-romanijske regije. TEMPHP. INTERNATIONAL CONFERENCE, str. 93-96, Čačak.
- Milić Vesna, Mitar Perušić (2014): Inovativna strategija Bosne i Hercegovine za prehrambeni sektor“, Izdavač UIS-rađena kao dio međunarodnog projekta uz podršku EU.
- Milić Vesna, Đurđić I. (2011): Ratarska proizvodnja u brdsko-planinskim područjima istočnog dijela Republike Srpske. Međunarodni naučni simpozijum agronoma AgroSym, 502-506. Jahorina.
- Okiljević V., Predić T., Lukić R., Marković M. (1997): Poljoprivredno zemljište Republike Srpske osnovni resurs u proizvodnji hrane. Agroznanje 1, 15-24. Banja Luka.

<http://www.bhas.ba/>

<http://www.rzs.rs.ba/>

ANALYSIS OF CROP PRODUCTION IN REPUBLIC OF SRPSKA

Vesna Milić¹, Igor Đurđić¹, Branka Govedarica¹, Saša Lalić²

Abstract: Bosnia and Herzegovina (BiH) has around 1.009.000 ha of arable land, where 527.000 ha are seeded, 478.000 ha are make up of fallow land and uncultivated arable land, and 4.000 ha of seedbeds and other. Regarding crops' type, the sowing structure is as following: grains (57%), forage plants (26%), vegetables (15%) and industrial crops (2%). Within the past couple of years was recorded the increase of uncultivated arable land and fallow land for 32.000 ha. In Republic of Srpska (RS) 299.876 ha are seeded, from which 199.046 ha are seeded with grains, 37.316 ha with vegetables, 5.510 ha with industrial plants, 32.267 ha with forage plants and 4.640 ha with other crops.

Keywords: arable land, grains, forage plants, industrial plants/crops

¹ Faculty of Agriculture, University of East Sarajevo, Bosnia and Herzegovina (i.djurdjic@yahoo.com i brankacg89@gmail.com; vesnamlc@yahoo.co.uk);

² Ministry of Agriculture, Forestry and Water Management, Republic of Srpska, Banja Luka, Bosnia and Herzegovina (s.lalic@mps.vladars.net).